

Michael Cobabus    Nikolaus Westermann

## **Disputatio Ethica, De Iustitia Et Iure**

Rostochii: Kilius, 1651

**<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730213625>**

Druck    Freier  Zugang



Ru phil 7651  
Michael Lobatus  
Nicol. Westermann



Disputatio Ethica,

DE

JUSTITIA ET IURE,

*Quam*

DEO Optimo Maximo bene iuvante,

EL

Amplissima Facultate Philosophica,  
consentiente

SUB PRÆSIDIO

*CLARISSIMI ET DOCTISSIMI VIRI*

*M.* DN. MICHAELIS COBABI,

RECTORIS Scholæ oppidanæ meritissimi,

Præceptoris, Fautoris, ac Promotoris æter-  
nùm colendi,

*publicè ventilandam exhibet*

• NICOLAUS WESTERMANNUS, LUB.

Sto. Id. April.

*ANNO M. DC. LI.*

IN AUDITORIO MAJORI

horis matutinis

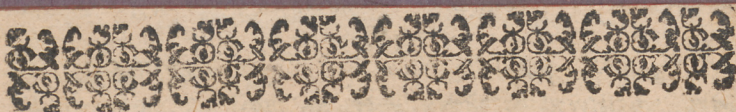
•••(o)•••



ROSTOCHII,

*Typis NICOLAI KILII, Academia Typographi,*





I.



**I**ustitiam consideraturi ab eo incipiendum esse ducimus, quod in intellectu nostro communem sive generalem quandam parit notitiam. Supponimus itaq; ex lib. 5. Eth. c. 1. omnes talem habitum iustitiam dicere velle, quo homines apti sunt ad res iustas agendas, & quo iusta agunt & volunt iustas. Eodemq; modo talem habitum & ipsam iniustitiam appellare, quo iniurias agunt, resq; volunt iniustas.

II.

Refertur autem iustitia inter illa, quæ cognitu sunt difficillima, non tantum quod dicatur multipliciter & in intellectu nostro pariat conceptus formales distinctissimos; sed etiam rota quodammodo sit virtus, & aggregatum quoddam ex omnibus virtutibus moralibus.

III.

Significationes iustitiæ sunt plurimæ. Nam iustus est DEUS: iusti sunt Angeli: iusti sunt homines: iusta dicuntur multa alia Subjecta; non autem ab una eademq; iustitia. Nam DEUS dicitur iustus non à forma accidentali, vel actu quodam formali; sed à iustitia essentiali, quæ cum essentia divina reciprocatur, & ab ea non realiter distinguitur. Angelus dicitur iustus, non à iustitia essentiali, sed à qualitate & habitu concreto, qui realiter distinguitur ab essentia Angeli. Homo dicitur iustus 1. à iustitia concreta, quemadmodum ante lapsum fuerit iustus. 2. à iustitia theologica legali, inchoata, comparata & imperfecta, qua fideles DEO obediunt, coram ipso ambulant, ac coram hominibus quoq; sunt iusti, & irreprehensibiles. 3. à iustitia fidei & Evangelica, à qua publicanus post conversionem dicitur iustus. 4. à iustitia carnali & Pharisæica. 5. à iustitia civili, quæ in communi hominum societate & conversatione cernitur, ac suum cuiq; tribuit, nemini facit iniuriam, sed iustitiam lance omnia ponderat, atq; in contractibus ita sese gerit erga alium, quemadmodum optet alios in sese esse affectos.

A 2

IV. Hec

## IV.

Hæc justitia, quæ civilis dicitur, in libro, qui inter Philosophicos de virtutibus scriptus ut insignis gemma elucet, mirâ quadam solertia depingitur & in partes in vestigatas artificiosè distribuitur. Primus autem illius conceptus materialis sive determinabilis non est virtus. Nam justitia hæc latissimè sumitur, & suo ambitu includit justitiam universalem & particularem, sed est habitus, qui immediatè de illa dicitur, & generis locum in descriptione occupat.

## V.

Ut autem constet justitiæ & injustitiæ descriptiones rectè esse propositas, aliam rationem esse ostenditur scientiarum, potentiarum, & habituum. Eadem enim potentia, scientiæq; videtur esse contrariorum. Contrarius autem habitus non est contrariorum. Uterq; igitur definiendus erat per ea, quæ sibi sunt propria. Nisi velimus dicere, justitiam esse habitum, per quem operamur res justas & injustas, quod est falsissimum.

## VI.

Distinguendum verò hic est. 1. inter habitum speculativum & practicum. 2. inter habitum practicum objectivè, & activè consideratum. Quando enim dicitur, quod habitus sit contrariorum: quæstio non est de habitu simpliciter; sed de habitu practico non objectivè, sed activè considerato, quo nomine nunquam potest esse contrariorum.

## VII.

Ratio formalis hujus justitiæ absolvitur triplici differentia. 1. est facultatis, quod homines per illam apti reddantur ad justas actiones producendas, & accipiant virtutem agendi ea, quæ sunt justa: nam habitus subiecto dat qualitatem ad facilius agendum. 2. est actionis, cum enim virtus sit habitus practicus, qui operatione perficitur, omnisq; illius laus consistat in actione, non sufficiebat agendi facultas, sed etiam ipsa virtutis actio requirebatur. 3. est voluntatis, quia actiones justæ sunt per actionum humanarum principia, quando eliguntur, & expetuntur illa, quæ sunt justæ.

## IIX.

Justitiæ opponitur injustitia, quæ quidem dicitur habitus, non autem univoce; siquidem est privatio aptitudinis ad justè agendum, unde homines, quæ injusta sunt, agunt, & volunt. In oppositione autem sustinet vicem duorum extremorum, quibus peccamus vel in excessu, vel in defectu.

IX. De-

Descriptione iustitiæ in genere cognita, sequuntur partes illi subiectæ, quas ut facilius cognoscamus, à iustitiæ & iniustitiæ concreto, quippe quod nobis est notius, incipimus. Quod autem iustum concretè acceptum dicitur multifariam, illud probat natura iniusti, quod iusto est notius. quia vitia facilius cognoscuntur, cum habeant aliquam latitudinem & multis modis committantur: Virtutes autem consistant in puncto & medio indivisibili. Quod si itaq; iniustus dicitur, tam, qui à legibus exorbitat, quam qui iniquus in alterum est, & plus sibi, quam illi tribuit: sequitur iustum dici uno modo, qui legibus obtemperat; altero, qui non est pluri cupidus; sed de bonis externis unicuiq; quod suum est, tribuit.

## X.

Priori igitur significatione iustum abstractè sumptum sive iustitia ad omne illud extenditur, quod legibus & iuri est consentaneum. In qua significatione non potest esse virtutis species; sed est habitus complectens omnes virtutes, & à virtute non re ipsa, sed ratione distinctus. Cum enim absolute consideratur, ut optimus animi habitus in ordine ad possessorem, vel præcise ratione subiecti, quod moraliter bonum reddit, & bene agere facit, dicitur virtus; quando verò consideratur in usu ad alterum, sive virtuti superadditur respectus ad alium, dicitur iustitia.

## XI.

Objectum iustitiæ universalis sunt omnes virtutum actiones, quatenus legibus præcipiuntur. Hæ denominationem suam accipiunt, vel à suis virtutibus, quando in se & per se considerantur, & dicuntur actiones fortes, magnificæ, liberales &c. vel à iustitia quatenus à legibus iubentur, & ab animo legibus obtemperandi cupido suscipiuntur, & potius iustæ appellantur, quam fortes, magnificæ, liberales. Ratio formalis iustitiæ universalis consistit in obedientia erga omnes leges, quæ de virtute præcipiunt. Oppositum est iniustitia universalis, quæ continet omne vitium, & nunquam secundum totam suam latitudinem in eodem numero subiecto esse potest. Nam discordia, quæ vitia sese mutuo ex eodem subiecto pellunt, non permittit, ut eodem tempore in eo maneant & morentur. Iustitia autem universalis in eodem subiecto certo respectu & gradu existere potest.

## XII.

Posteriori significatione est virtutis pars subijcibilis & appellatur



justitia particularis, quæ in eo convenit cum justitia universali, quod etiam in volvat respectum ad alium. Distinguitur autem ab illa 1. extremis. 2. objecto. 3. dignitate. Nam universalis præstantior est particulari; & virtus perfecta dicitur non absolute, sed ratione extensionis, quâ latissime est diffusa, & omnia ad bonum publicum docet referre.

### XIII.

Quod autem detur justitia particularis, quæ est distincta virtutis species, illud probatur. 1. ex illius opposito. Nam injustitia interdum est vitium, quod à reliquis vitiis est distinctum. E. justitia, quæ huic vitio opponitur, erit virtus, à cæteris virtutibus distincta. 2. Omnes actiones humane, quæ referuntur ad justitiam universalem, pertinent quoq; ad particularem aliquam virtutem. Si itaq; nulla est virtus particularis, cui annumerari possunt actiones justitiæ distributive & commutative, sequitur particularem aliquam justitiam dari, quæ consistit in rerum externarum distributione & commutatione, neq; de bono externo plus sibi vendicat, & minus alteri relinquit, neq; de malis minus sibi sumit, & plus alteri attribuit, quàm est æquum, & jure illi debetur.

### XIV.

De hoc justitia vulgò dicitur, quod sit constans & perpetua voluntas suum cuiq; tribuens. Quæ definitio etsi non est Scholastica, probe tamen illam explicant, Thomas 2. 2. q. 18. & Philip. Melancton in epitome Philosophiæ moralis; aliq; dicentes, voluntatem in illa sumi non pro facultate animæ rationalis, sed pro voluntatis habitu: ut sensus sit, Justitia est habitus, secundum quem aliquis constanti & perpetua voluntate jus suum cuiq; tribuit. Hornæus, ex Arist. sequentem, inquit, construi posse definitionem. Justitia est virtus, quæ tam in rerum distributione, quàm commutatione, atq; contractibus, & omnibus, in quibus injuria cuiquam tribui potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis bonis, putà pecuniis, honoribus & id genus aliis, plus sibi vendicat, & minus alteri relinquat, nec rursus de malis sc. oneribus, pænis &c. minus sibi & plus alteri, quàm par est, & jure illi debetur. Breviter autem definiripotest, quod sit virtus, quæ partim in commutando, partim in distribuendo servat equalitatem. Nam genus in hac definitione est proximum & univocum, atq; differentię fundamentum est justitiæ objectum.

XV. P. 97

Per bona externa, in quibus hæc virtus est occupata, intelliguntur bona fortuna, ut divitiæ, honores, & similia, quæ in fortuna temeritate sunt posita, & in quibus expetendis possumus modum excedere. Quæ bona etsi in se & sua natura sunt bona: alicui tamen non semper sunt bona. Nam improbo sunt mala, quod illa non usurpat, ut instrumenta virtutum.

Dividitur justitia particularis, ut totum universale in partes subiectibiles, puta justitiam distributivam & commutativam. Quam divisionem etiam Arist. l. 5. Eth. c. 5. proponit. τῆς δὲ κατὰ μέρος διαιουσίης, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν δικαίης, ἐν μὲν ἐστὶν εἶδος, τὸ ἐν ταῖς διαφοραῖς, ἢ τιμῆς, ἢ χρημάτων, ἢ τῶν ἄλλων, ὅσα μελετᾷ τοῖς κοινωνοῖσι τῆς πολιτείας. ἐν τῆσιν γὰρ ἐστὶ καὶ ἄνισον ἔχειν, καὶ ἴσον ἕτερον ἕτερον. ἐν δὲ τὸ ἐν τοῖς συναλλάγμασι διορθωτικόν: Justitia particularis, jurisq; ejus, quod ad ipsam attinet, una species est, quæ in distributionibus aut honoris, aut pecuniarum, aut ceterarum rerum consistit, quæ dividi in eos possunt, qui ejusdem civitatis participes sunt; in his enim evenit, ut alter alteri vel iniquam vel æquam habere portionem queat: Altera, quæ in commercio hominum emendandis versatur.

Differentia specifica justitiæ distributiæ & commutatiæ probatur ex objectis, mediis, & actionibus diversis utriusq; virtutis. Objectum in distributiua justitia sunt res, quæ cadunt sub distributionem, ut præmia, & onera publica, vel illa omnia, quæ alicui debentur, quatenus est membrum alicujus communitatis. In commutativa objectum sunt, commercia, permutationes, & contractus. Medium Justitiæ distributiæ est Geometricum: commutatiæ sive correctivæ est Arithmeticum. Actiones in distributiua justitia sunt distributiones: in commutativa permutationes, & correctiones.

Duæ itaq; sunt Justitiæ particularis species, quæ cum sine cognitione doctrinæ de proportionibus non possunt intelligi, illam hinc præcognoscimus, necesse erit. Etsi enim proportio primariè est numeri numerantis,

rantis, & propterea in actu signato considerata non ad Philosophiam  
moralem; sed ad Mathesin pertinet, secundario tamen numero nume-  
rato in est, usq; omnibus, quæ numerus metiri potest. Ob hanc causam  
in actionibus Justitiæ etiam datur proportio, & proportionum differen-  
tia. Quare necesse est, ut Doctrina de proportione ad meliorem rei intel-  
ligentiam ex Mathesi hîc proponatur & explicetur.

XIX.

Proportio autem est æqualitas differentiarum & rationum. Di-  
viditur in Arithmeticam & Geometricam. Illa est æqualitas differen-  
tiarum. Nam in ea numeri inter se distant æquali differentia. Hæc est  
æqualitas rationum; quia hîc eadem datur ratio, sive respectus plurium  
terminorum. Quoties enim primus numerus continetur in secundo, to-  
ties tertius in quarto, & quartus in quinto. Utraq; est continua, vel dis-  
juncta. Illa est, quando termini coherent, & intermedius numerus pro-  
duobus sumitur. Hæc est, quæ terminis disjungitur.

XX.

De proportione Geometrica dicit Plato in Gorgia ἰσότης ἢ ἰσότη-  
ς ποσῶν καὶ ἐν θεοῖς καὶ ἐν ἀνθρώποις μέγεθός ἐστιν. Equa-  
litas Geometrica & apud DEOS & apud homines multum potest. Cui  
addendum quod Isocrates profert in Areopagico: ubi plurimum ad  
statum felicem civitatis conferre ostendit, si non tantum scimus, quod  
duo sint genera equalitatis, quorum alterum idem omnibus; alterum  
singulis, pro dignitate tribuit, sed etiam illam ut iniquam repudiamus, quæ  
nullum facit discrimen inter bonos & improbos: illam verò, quæ pro suo  
quemq; merito & honorat, & punit, amplectimur & in gerenda Republi-  
ca sequimur.

XXI.

Prior pars Justitiæ particularis est Justitiæ distributiva, quæ in  
distributione bonorum & malorum inter personas civilis societatis di-  
stribuendorum pro ratione dignitatis personarum, & equalitatis me-  
mediocritatem observat juxta proportionem Geometricam. Hujus ra-  
tio formalis in eo est, quod medium observat Geometricum, & onera  
sive præmia, sicuti Reipub. membris debentur, juxta equalitatem, quam  
in respectu ad totum habent, distribuit. Obiectum itaq; illius sunt præmia  
& onera. Præmia sunt bona externa, vel res in universum omnes bo-  
næ, quæ

ne, quæ inter personas civilis societatis, quatenus tales distribuuntur, ut sunt honores, dignitates, officia, pecunie, agri, domus, prædæ ex hostibus capte, & his similia. Onera sunt, quæ cuilibet membro communitatis propter totius corporis salutem & conservationem ferenda imponuntur: qualia sunt labores, census, contributiones, stipendiorum collationes &c. Officium iustitiæ distributiæ est in honoribus ad personarum dignitatem, in oneribus ad opes facultatesq; exactè respicere.

XXII.

Secunda pars Iustitiæ particularis dicitur Iustitiæ correctiva vel commutativa, quæ iuxta æqualitatem vel proportionem Arithmeticam mediocritatem observat circa emendandos & corrigendos contractus, nullo habito personarum respectu, ut suum quisq; consequatur, & nulla pars defraudetur. Ratio formalis huius iustitiæ consistit in eo, quod observat proportionem Arithmeticam, habito respectu Rei, non autem personarum. Nam ad res hic sedulo est attendendum, ne in illis sit magis & minus, lucrum & damnum.

XXIII.

Obiectum sunt Contractus, qui sunt vel spontanei vel invitati. Illi sunt, qui sunt utraq; parte volente & consentiente: ut emptio, venditio, locatio, conductio, sponsio vel fideiussio, mutuum, commodatum, depositum, oppignoratio. Hi sunt, qui non sunt utraq; parte volente & consentiente. Invitati autem dicuntur non simpliciter, sed ratione patientis, cui vel ignoranti vel invito fit injuria per ejusmodi contractus.

XXIV.

Genus horum contractuum est duplex: unum est clandestinorum: alterum violentorum. Clandestini sunt, qui sunt, altera parte nesciente, ut furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, servorum seductio, sive illorum a proprio Domino occulta & fraudulenta subtractio, cædes cum dolo, vel dolosa alterius occisio, falsum testimonium. Violenti sunt, quibus alteri parti violentia inferitur, ut verberatio, in carcerem vel catenas conjectio, cædes, rapina, membrorum corporis mutilatio, contumelia, convicium, & si quæ sunt hisce affinia.

XXV.

Officium huius Iustitiæ est illud sedulo agere, ut in contractibus sit æqualitas lucri & damni. Medium vel instrumentum, per quod

B

quod

quod exercetur *Justitia commutativa*, vel est ex natura, vel hominum instituto. Illud est *primarium*, quod est indigentia, & usus rerum in diversis populis. Hoc vero est *nummus*, cuius beneficio omnes res metimur. Oppositum *Justitiæ commutativæ* est *injustitia commutativa*, quâ medium *Arithmeticum* negligitur, & vel iniquum precium rebus imponitur, vel minus soivitur pro rebus, quam debebat.

X XVI.

Hactenus egimus de *Justitia*, ejusq; oppositis, sive extremis: sequitur nunc illud, quod *jus* dicitur, & est vel illius principium, vel effectus. Principium *Justitiæ civilis* est *jus*, quod est naturæ, & Reip. decretum ostendens modum vitæ honestè instituendæ, sicuti id vel in communi decet, vel huic vel illi Reip. convenit. Distinguendum autem est inter *jus Politicum*, & *oeconomicum*: Hoc non simpliciter, sed secundum quid, & per similitudinem *juris civilis* *jus* dici meretur; si quidem sic nullæ dentur leges, quæ, cum ipsi sint inter se inæquales, omnes æqualiter obligent. Illud autem absolute *jus* dicitur, & inter eos valet, qui in societate civili inter se sunt conjuncti, & sunt homines liberi, & æquales vel proportionè vel numero, ut alter alterius indigentia succurrat, & membris Reip. res necessaria suppeditentur.

X XVII.

*Jus Politicum* autem non accipimus hoc loco in ea significatione, quâ illud usurpant *Jurisconsulti*, & distinguitur à *jure naturali*; definitur enim hic tam late, ut etiam contineat *jus naturale*. Quare dividitur in *naturale*, & *legitimum*. *Jus naturale* mentibus humanis indidit auctor naturæ, illudq; per se valet non ex instituto, vel auctoritate hominum, semperq; & in omnibus locis, & apud omnes homines eandem vim absq; mutabilitate obtinet. Talia principia sunt: Honestè est vivendum: Nemo est lædendus: suum cuiq; est tribuendum: Parentes sunt honorandi: Pacta sunt servanda, & similes propositiones prædicæ universales per se notæ, & inde monstrabiles, sive conclusiones ex hisce principis exstructæ, de regendis moribus convenientes cum æterna & immota norma mentis divinæ insitæ nobis divinitus, ut sint testimonia, quod sit DEUS, & qualis, & regant nos, ut congruat obedientia nostra cum voluntate DEI Philip. Melanchr. in Epit. Philosophiæ moralis.

Subjectum juris naturalis sunt omnes populi, sive sint gentiles, Christiani, Turcæ, Judæi &c. quia hisce omnibus communis est ratio humana, quæ indicat, quid rectum, quid honestum sit. Causa efficiens est ipse DEUS, qui divinæ sapientiæ & justitiæ radios animis hominum impressit, illosq; per evidentiam objectorum & potentiam ea apprehendendi conservat. Effectus juris naturalis est, 1. Universalis, siquidem eandem vim apud omnes gentes obtinet. 2. immutabilis, quia apud DEUM, qui nobis illud impressit, idem semper est justum, & idem perpetuo injustum. Quod si verò aliis aliud videtur esse jus, & alibi aliud injustum esse existimatur: illud sit hominum vitio, qui naturæ dictamen non recte percipiunt, & aliter, quàm oportebat, accipiunt.

## XXIX.

Jus legitimum est quod valet ex instituto hominum, & civibus unius communitatis præscribitur, & pro ingeniorum, locorum, Rerum pub. differentiis solet mutari. Subjectum juris legitimi sunt Cives unius communitatis: nam legitimum jus non apud omnes idem est; sed sicuti alibi aliæ mensuræ sunt, ita & aliæ leges. Causa efficiens juris legitimi sunt, qui habent potestatem condendi leges, præsuppositâ honestate, & ratione probabili adducti, legem ferre & abrogare possunt. Causa finalis est Reip. tranquillitas & conservatio. Effectus juris legitimi dependet à decreto. Nam obligandi vim non habet, antequam sancitum est à legislatore, neq; etiam tunc, quando est abrogatum.

## XXX.

Adjunctum juris legitimi est æquitas, quæ est legis correctio, & applicatio ad personas, & circumstantias singulares. Et si enim judicis est in ferendis sententiis, & lite derimenda sequi legis præscriptum, ut quandam normam & cynosuram; siquidem leges eo fine sunt promulgatæ, ut judiciorum sint regula: necesse tamen, ut circumstantiæ omnes expendantur, & legis asperitate cognitâ, commoda juris interpretatio adhibeatur. Causa autem est, inquit Arist. lib. 5. Eth. c. 10. quia lex universalis est; fieri autem non potest, ut de quibusdam universaliter rectè dicatur. Cum igitur lex universaliter loquatur, & actionum humanarum tanta sit diversitas, ut differentiæ illarum præceptis universalibus, non possint comprehendi, emendanda ea est ea ex parte, quâ deficit.

Aequum igitur & bonum etsi non idem est cum iusto simpliciter; genere tamen ab eo non est diversum. Nam etiam bonum & aequum est iustum quoddam; non autem illud, quod est à lege, sed à juris legitimi correctione, qua refertur ad naturale. Dicitur igitur c. 10. in fine. Et habitus hic aequitas, & bonitas, quæ quidem iustitia est, & non alius ququam habitus.

## XXXII.

Effectus iustitiæ civilis est ius, non pro lege vel iustitiæ principio acceptum, sed pro iusto facto & actione iusta, neq; verò pro illa, quæ habitum iustitiæ præcedit. Nam hæc est imperfecta; sed quæ iustitiæ sequitur, & ab illa accipit suam perfectionem. In hac significatione ei opponitur iniuria, quæ est juris violatio à volente invito alicui illata.

## XXXIII.

Dicitur à volente illata: nam quæ sunt invitè, non dicuntur esse iniuria, nisi per accidens. E. g. si quis invitè retinet depositum, non quidem is dicitur iniuriam facere, facit tamen id, quod est opus iniustum per accidens, & iniuria esse potest, si fiat sponte. Quare Aristot. l. 5. c. 10. οὐτῶν δὲ τῶν δικαίων καὶ ἀδικῶν τῶν εἰρημένων, ἀδικεῖ μὲν καὶ δικαιοπραγεῖ, ὅταν ἐκὼν τις αὐτὰ πράτῃ. ὅταν δὲ ἄκων, ἔτ' ἀδικεῖ, ἔτ' δικαιοπραγεῖ, ἀλλ' ἢ καὶ συμβεβηκός οἷς γὰρ συμβέβηκε δικαίους εἶναι, ἢ ἀδίκους, πράττειν. ἀδικημα δὲ καὶ δικαιοπραγία ὡρεται τῷ ἐκείῳ, καὶ ἀκείῳ ὅταν γὰρ ἐκείσιν ἢ φέρεται. ἅμα δὲ καὶ ἀδικημα τότε ἐστίν' ὡς ἀδικόν τι ἔσται μὲν, ἀδικημα δὲ εἰδέναι, εἰ μὴ τὸ ἐκείσιν προσῆ. Cum iura verò & iniuriæ sint ea, quæ diximus: & iniuste agit, & iuste quispiam, cum sponte agit. Nam cum invitus facit, neq; iniuste neq; iuste agere censendus est, nisi ex accidenti: accidit enim, ut ea, quæ agunt, vel iusta sint, vel iniusta. At iuste, vel iniuste factum spontaneo & invito definitur. Cum enim spontaneum fuerit, vituperatur: tuncq; etiam est iniuste factum. Quare fit, ut iniustum quidem esse quippiam possit, quod tamen nondum iniuste factum sit, nisi id etiam assuerit, ut sponte factum sit.

Cum autem injuria fiat secundum modum quendam nocendi, notandum hoc loco erit, quod lesio, quæ sit per actiones humanas, sit triplex: Una est, quæ sit ab invito, quando is, qui lædit, vel ignorat, se hunc lædere, vel nescit, se hoc modo lædere, vel non videt instrumentum, quo utitur, aptum esse ad lædendum: vel agit cum eo non lædendi animo. Altera est, quæ quidem fit à sponte agente, sed absq; deliberatione, & cæco quodam animi impetu, vel ex ira, aliisq; perturbationibus, quæ necessario vel naturâ hominibus accidunt. Tertia est, quæ sit ab eligente, vel ex malitia, quando aliquis lædit de industria, præmissâ consultatione, atq; electione.

## XXXV.

Hac distinctione datâ, injustus sive injusta actio hoc loco dicitur non ob quamcunque injuriam sive lesionem: sed propter illam, quæ sit consulto, & præmissâ deliberatione, quod rursus indicat Aristoteles, citato loco, dicens: πάντα γὰρ ἐλάττωντες καὶ ἀμαρτάνοντες, ἀδικῶσι μὲν, καὶ ἀδικήματα ἔστιν· ἔ μὲν τοι ποῦ ἀδικοὶ διὰ τῶντα, ἔ δὲ πονησί· ἔ δὲ γὰρ διὰ μοχθηρίαν ἢ βλάβην· ὅταν δ' ἐκ πάροτρύσεως, ἀδικὸς καὶ μοχθηρὸς. Qui in his lædunt, & peccant, injustè quidem agunt, suntq; hæc injustè facta, nondum tamen injusti ob hæc, neq; pravi ipsi homines habentur: quippe cum lesio ipsa ex pravitatè minimè evenerit. Nam cum ex electione læserit quispiam tunc demum injustus ac pravius est.

## XXXVI.

Distinguendum autem est inter lesionem, quæ sit ex ignorantia circumstantiæ: vel ob perturbationem aliquam necessariam & naturalem: Atq; lesionem, quæ sit ex ignorantia juris, seu ex odio, invidia, & aliis affectibus non humanis. Nam illa videtur excusationem, & veniam mereri: hæc autem excusatione, & veniâ est indigna. ὅσα μὲν γὰρ, inquit Aristoteles in fine cit. cap. μὴ μόνον ἀγνοῦντες, εἰλλὰ καὶ δι' ἀγνοίαν ἀμαρτάνουσι, συγγνωμονικά· ὅσα δὲ μὴ δι' ἀγνοίαν, ἀλλ' ἀγνοῦντες μὲν, διὰ π.θ. & δὲ, μήτε φυσικόν, μήτ' ἀνθρώπικόν, ἔ συγγνωμονικά. Nam quæ non modo ignorantibus, sed ex igno-



ratione committimus, jam ignorantia, qua vero non ex ignorantia, sed ignorantia facimus, ex affectu tamen neq; naturali, neq; humano, venia digna minime sunt.

XXXVII.

Quemadmodum autem ad injuriam, à qua aliquis proprie dicitur injustus, requiritur, ut volens illam faciat: ita contra pati injuriam, debet fieri invitè. Quod si igitur volens quis injusta suffert, injuriam per accidens tantum pati, dicendus est.



## COROLLARIA.

### I.

Justitia diverso respectu est bonum *δικαιον* & bonum *ἀλλότριον*. Prius est, quando consideratur, ut habitus respectu subjecti, cui inest: Posterius verò, quando respicit alium.

### II.

Jus ratione originis est à natura, ratione informationis ab illorum placito, qui habent potestatem condendi leges.

### III.

Inter justum agere & justè agere est differentia. Illius enim subjectum potest

potest esse puer, sive etiã is, qui fortuitò agit: Hujus autem subjectum à recta ratione dirigatur, necesse est.

#### IV

Subjectum juris naturalis propriè dicti non sunt bruta, neq; propterea definiri potest; quod sit id, quod natura omnia animalia docuit. Nam (1) in illis non datur decretum rationis (2) confunditur jus naturale cum eo, quod absolutè naturale dicitur, & est inclinatio, vel affectus naturalis, qui cum animalibus nascitur.

#### V.

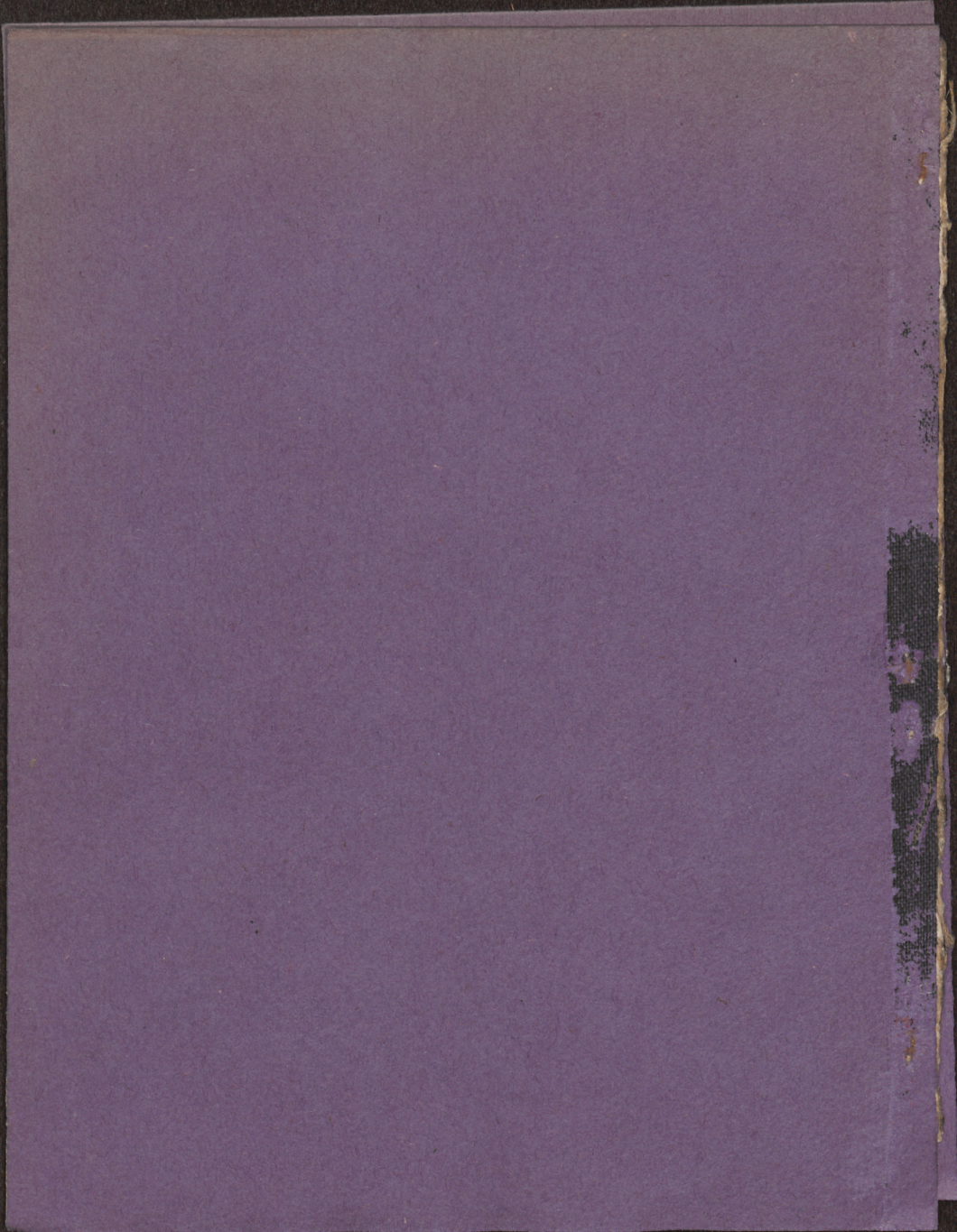
Pænæ, quæ delictis imponuntur, non pertinent ad justitiæ distributiæ objectũ. Nam quod distribuitur, illud inter civitatis membra dividitur, & unicuiq; confertur sive imponitur, quia est civis, & pars civilis societatis, cujus vel bona vel mala sunt.

#### VI.

Quod contra legem naturæ committitur, illud peccatum est, à quocunq; etiam committa-







potest esse puer, sive etiam  
tuitò agit: Hujus autem  
à recta ratione dirigatur,

#### IV

Subjectum juris natura  
dicti non sunt bruta, neq;  
definiri potest; quod sit id  
tura omnia animalia doc  
(1) in illis non datur decre  
nis (2) confunditur jus nat  
eo, quod absolutè natura  
& est inclinatio, vel affect  
lis, qui cum animalibus na

#### V.

Pœnæ, quæ delictis imponun  
tinent ad justitiæ distributi  
quod distribuitur, illud inter  
bra dividitur, & unicuiq; con  
ponitur, quia est civis, & pars  
tis, cujus vel bona vel mala sunt.

#### VI.

Quod contra legem naturæ  
illud peccatum est, à quocunq;

